

IN VARIETATE CONCORDIA

Waar gaan Nederlandstalige SF, fantasy en horror naar toe?

Interview met Isabelle Plomteux

Isabelle Plomteux is de drijvende kracht achter een onderzoek over Nederlandstalige sciencefiction en fantasy in Nederland en Vlaanderen. Aan dit onderzoek deden 18 uitgeverij, 27 andere belanghebbenden en 125 schrijvers mee. De belangrijkste resultaten zijn alvast in dit interview terug te vinden, voor een volledig overzicht van alle gegeven antwoorden kan je onder meer op de website van het NCSF terecht.

Wat is je achtergrond?

Ik ben een Vlaamse fantasyschrijfster. Tot nu toe heb ik twaalf korte verhalen gepubliceerd, voornamelijk op Nederlandse websites (Fantasize, Vonk). Daarnaast is er een verhaal van mij in een e-pub op Hebban verschenen (Vuurvlieg, derde plek Harland Awards 2020) en werd Amenophis Stekete opgenomen in verhalenbundel Ganymedes 21. Momenteel werk ik aan twee langere manuscripten die ik vroeg of laat bij een uitgever hoop onder te brengen.

In het dagelijkse leven werk ik samen met mijn man en drie inmiddels volwassen kinderen op ons landbouw- en loonwerkbedrijf. Verder hou ik erg van lezen en verzamel ik nogal fanatiek boeken.

Wat vind je van het huidige genrelandschap in Nederland?

Ik ben vooral blij dat er in Nederland nog een landschap is. In Vlaanderen is dat helaas veel minder het geval. Toen ik zes jaar geleden met schrijven begon, stelde ik al snel vast dat je in Vlaanderen geen opleidings- of publicatiemogelijkheden had. Inmiddels is Pen Stewart in samenwerking met Creatief Schrijven gestart met een cursus fantasy schrijven en werkt de jonge uitgeverij Hamley Books voor zijn jongvolwassenenfonds samen met zowel Vlaamse als Nederlandse schrijvers. Maar als je kort materiaal hebt of fantasy voor volwassenen schrijft, moet je als Vlaming je heil over de grens zoeken.

Zo heb ook ik het genrelandschap in Nederland leren kennen. Via de verhaalchirurgen van Stichting Fantastisch Genre kwam ik bij Fantasize terecht. De redactie daar wees me op

publicatiemogelijkheden in Edge.zero en in de Ganymedesbundel. Toen mijn bijdrage voor Ganymedes tot mijn vreugde geaccepteerd werd, leek het me dan ook logisch om de redactie van Fantasize uit te nodigen op de 'terdoopbestelling' door Stichting Fantastische Vertellingen. Zij reageerden enthousiast, maar waren tegelijkertijd ook terughoudend. Het werd me voorzichtig duidelijk gemaakt dat Nederlanders die zich bezig hielden met fantasy, sciencefiction en horror dat veelal vanop hun eigen eilandje deden. Ik was daar eerlijk gezegd stomverbaasd over. Natuurlijk is eigenheid en diversiteit belangrijk. Maar dat wil (in mijn Vlaamse ogen) toch niet zeggen dat je niet met elkaar kan samenwerken om het genre bredere bekendheid en de in mijn ogen hoogstnoodzakelijke ondersteuning te geven?

Mijn verbazing zou nog toenemen: ik wist dat het in Vlaanderen treurig gesteld was met de aanwezigheid van Nederlandstalige fantasy, sciencefiction en horror in boekhandels, maar koesterde (het achteraf bekeken naïeve) idee dat het in Nederland anders zou zijn. Want daar waren verenigingen, stichtingen, websites, uitgeverijen! Dat bleek echter niet anders te zijn, integendeel. Nauwelijks was ik op de terdoopbestelling aangekomen (waar dankzij mijn goedbedoelde bemoeienis ook een redactielid van Fantasize aanwezig was) of ik vernam van mijn nieuwe Nederlandse vrienden dat werk van Nederlandstalige fantasy- en sciencefictionauteurs niet of nauwelijks in de Nederlandse boekhandels te vinden is. Het wordt verkocht op fairs en cons (die door corona al geruime tijd stil lagen) en is verder te krijgen (misschien moet ik zeggen: te zoeken) in een ratjetoe aan grote en kleine webwinkels. Toen ik verbouwereerd vroeg hoe dat kwam, kreeg ik te horen dat de gemiddelde Nederlander het niet op de fantastische genres had en dat de mensen die het genre wel lazten, dat vrijwel allemaal in het Engels deden. De boekhandels zagen er het nut niet van in om Nederlandstalig genrewerk een plekje in hun winkel te geven, want er was toch geen interesse voor.

Daar stond ik mooi, ik die Nederlandstalige fantasy voor volwassenen wilde schrijven en daar vroeg of laat in een boekhandel mee hoopte te belanden. Wat jeugdboeken en boeken voor jongvolwassenen betrof, bleken (gelukkig) net als

in Vlaanderen wel behoorlijk wat Nederlandstalige fantasy- en sciencefictionboeken in de Nederlandse boekhandel aanwezig te zijn. Maar daar kwam ik niet verder mee.

Onderweg naar huis na de terdoopbestelling, dacht ik nog wat verder na over wat ik had gehoord. Natuurlijk hoorden niet alle SFFH-boeken in een boekhandel thuis, dat was bij andere genres ook niet zo, selectie was noodzakelijk. Maar letterlijk vrijwel een heel genre buiten de deur houden? Het woord 'ongezond' kwam bij me op. Niet alleen voor het genre en de lezer, maar ook voor de boekhandel en de uitgever. Naar mijn mening zijn Vlaamse en Nederlandse sciencefiction- en fantasylezers de laatste jaren, of ze dat nu willen of niet, met alle macht het Engelstalige werk ingeduwd. Dat ze niet simpelweg gestopt zijn met het genre te lezen is bemoedigend, maar het blijft wrang.

De kar moet wat mij betreft om, zowel voor de lezer en de schrijver als de uitgever. De kasten in de boekhandel moeten weer vol staan met een gezonde mix van oorspronkelijk Nederlandstalig en vertaald werk. Voor lezers die nu met hun ogen rollen: zo was het vroeger, hier in Vlaanderen toch. En niet alleen in de boekhandel. Toen ik twintig jaar geleden mijn boodschappen in de supermarkt deed, lag daar fantasy voor het grijpen en vast ook

sciencefiction, maar dat las ik toen nog niet. Tad Williams, Weiss en Hickmann, W.J. Maryson en nog vele anderen zijn samen met de sla en de aardappelen thuis op de keukenkast beland. Zo trek je iemand het genre in. Op dit moment gebeurt net het omgekeerde en het wordt steeds erger.

Voor Fantasize ben ik eind 2021 met een interviewreeks gestart. Een van de eerste mensen die ik sprak was Erik Schreuder, eigenaar van Iceberg Books. Van hem vernam ik dat inkopers van de Nederlandse ketenboekhandels zijn uit het Engels vertaalde sciencefictionboeken niet wilden opnemen in hun assortiment. Hun argument: het verkoopt toch niet. Ik vind dat eerlijk gezegd te triest voor woorden.

Als je boeken zelfs mét recht van retour niet in je winkels wil, als je het gewoon geen kans wil geven, zal het inderdaad niet verkopen.

Mede daardoor zijn we nu op een punt gekomen dat Engelstalige fantasy of sciencefiction naar het Nederlands vertalen voor een uitgeverij, groot of klein, een riskante onderneming is geworden. Vertalen kost immers tijd en geld. De kans dat het merendeel van je potentiële lezers tegen die tijd al lang de Engelstalige versie hebben gelezen, is huizenhoog.

Dat is zo'n beetje hoe ik denk over het huidige genrelandschap. Superleuk dat er in Nederland

Heeft het SFFH-genre volgens jou baat bij een nieuw overkoepelend initiatief?	Schrijvers		Uitgevers		Andere belanghebbenden		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Ja	50	40%	5	28%	12	44%	67	39%
Misschien, ik heb bedenkingen of twijfels	51	41%	4	22%	9	33%	64	38%
Nee, de bestaande initiatieven volstaan	2	2%	0	0%	1	4%	3	2%
Nee, daar heeft het genre geen baat bij	5	4%	1	5%	1	4%	7	4%
Geen mening	14	11%	3	17%	0	0%	17	10%
Vraag niet beantwoord	3	2%	5	28%	4	15%	12	7%

nog behoorlijk wat wordt uitgegeven in de fantastische genres, doodjammer dat het grotendeels niet in de boekhandel ligt en daardoor maar bij een beperkt publiek bekend is.

Wat ontbreekt er in het huidige veld volgens jou?

In een woord: eenheid. Voordat iedereen begint te roepen dat dat onmogelijk is, dat er daarvoor veel te veel verschillen zijn tussen de belanghebbenden en dat niemand zijn eigenheid wil opgeven: ik zou willen pleiten voor in varietate concordia. Verenigd in verscheidenheid. Als we het Nederlandstalige genre meer bekendheid willen geven, moeten de huidige spelers in mijn ogen als eenheid naar buiten gaan treden. Net zoals een succesvol voetbalteam als een goed functionerend geheel het veld opkomt, ook al bestaat het uit elf afzonderlijke deelnemers met elk een eigen talent. Ander voorbeeld: de Europese Unie, van wie ik als Europese burger even de slogan heb geleend.

Sleutelwoorden zijn behoud van en respect voor de eigenheid van alle betrokkenen. Want het huidige genrelandschap heeft naast nadelen ook voordelen. Het biedt ruimte voor experimenten, voor subgenres en niches, voor uitgaven die anders nooit het daglicht zouden zien. Die eigenheid is een van onze troeven en moet gewaarborgd blijven. Maar in mijn ogen zou er zoveel meer mogelijk zijn als we de koppen bij elkaar staken.

Wat hoop je te kunnen bereiken?

Die dag in augustus 2021 zag ik in het naar huis rijden van de terdoopbestelling een centrale plek voor me, over de landsgrenzen heen, voor zowel de Nederlandstalige lezer als de Nederlandstalige schrijver, uitgever en boekhandelaar. Een plek die een overzicht geeft van wat er verschenen is, een plek die genre-leden ondersteund en samenbrengt, waar leuke en volstrekt originele promotie-acties worden bedacht, die lezingen of tentoonstellingen organiseert, een plek van waaruit in gesprek wordt gegaan met boekhandels en lezers en met mensen die zich bezighouden met SFFH in andere kunstvormen, die beurzen uitschrijft en in overleg met universiteiten en hogescholen diepgaand onderzoek verricht. Een plek die ruimte biedt voor een archief. Kortom een plek die aandacht en liefde voor het genre genereert. Als we dat zouden kunnen realiseren, zou dat fantastisch zijn.

Maar die plek moet niet alleen mijn droom worden, maar de droom van velen. Vandaar het idee van een onderzoek door middel van vragenlijsten.

Hoe heb je die enquêtes samengesteld?

Misschien moet ik eerst vertellen hoe ze zijn ontstaan. Kort na de terdoopbestelling besprak ik mijn idee voor meer samenwerking met Remco Meisner van Stichting Fantastische Vertellingen. Hij was zo enthousiast dat hij me prompt benoemde tot minister van samenwerking van de stichting. Daarnaast bespeurde ik ook een zekere voorzichtigheid. 'Hoe zie je dat voor je?' vroeg hij. Er was in het verleden immers ook het een en ander geprobeerd, met wisselend succes.

De volgende met wie ik over mijn wilde plan sprak, was de voltallige redactie van Fantasize. Zij reageerden eveneens positief. Sigrid Lensink-Damen riep meteen dat ze wilde helpen, maar opnieuw was er op de achtergrond ook die behoedzaamheid.

Paul van Leeuwenkamp had inmiddels van Remco vernomen wat ik me in het hoofd had gehaald en adviseerde me met Martijn Lindeboom en Heidi van der Vloet van Stichting Fantastisch Genre te gaan praten. Ook in het leerzame gesprek met Heidi en Martijn kwam het naar voren: leuk en noodzakelijk, maar: 'hoe zie je dat voor je?' En: 'besef waar je aan begint, als het fout gaat, krijg je een hoop bagger over je heen.'

Ik besloot toch door te zetten. 'Maar wat gaan we dan precies doen?' vroeg Sigrid. Inmiddels hadden we honderd en één ideeën, maar welk idee was het beste? Waar had het genre behoefte aan?

Om daar achter te komen, zette ik een eerste vragenlijst op papier. Op die manier kon er worden gepolst of er sowieso animo was en waarvoor die animo het grootst was.

Tegelijkertijd konden we mensen opsporen die ook hun schouders eronder zouden willen zetten. Van Martijn Lindeboom hadden we al een paar namen doorgekregen van mensen die Sigrid en mij mogelijk wel wilden helpen, zoals Kim Schreurs. Met zijn drieën hebben we een aantal maanden hard gewerkt: we hebben contactgegevens opgezocht en een eerste, verkennend gesprek gehad met Literatuur Vlaanderen (een overheidsinstelling ter ondersteuning van de letterensector, van auteur tot lezer).

Ondertussen raakte ik ook meer en meer betrokken bij de redactie van Fantasize, leerde ik Tom Kruijsen van Vonk kennen, bracht ik Robin Rozendal in contact met Remco Meisner, sprak ik online met Arnold le Febre van Vreemde Werelden en Morgan Blade van Het Schrijverscollectief, mailde ik met NCSF-voorzitter Marlies Hoeksema en kwam ik via Facebook in contact met vele anderen. Kortom, de cirkel werd steeds groter, en vrijwel iedereen reageerde positief. Op 16 februari was het dan zover: de vragenlijsten werden uitgestuurd.

Inmiddels zijn de resultaten gekend?

Klopt. Een aantal ervan hebben we bijeengebracht in handige overzichtstabellen. Op de vraag der vragen —heeft het SFFH-genre baat bij een nieuw overkoepelend initiatief?— werd bijvoorbeeld als volgt geantwoord: zie tabel op pagina 21.

In de meerkeuzevragen onderzochten we hoe het nieuwe iets zou moeten worden georganiseerd en wat het zou moeten gaan doen. Op een schaal van 1 tot 7 kon de respondent aangeven hoe belangrijk hij of zij de betreffende stelling vond. Zowel voor schrijvers, uitgevers als andere belanghebbenden, kwam onder meer het volgende als belangrijk of heel belangrijk naar voren: zie tabel hieronder.

Er zijn natuurlijk nog veel meer gegevens verzameld, alles tezamen zo'n 100 pagina's aan

materiaal. We hebben ze in drie pdf-rapporten gegoten, één per vragenlijst. Ze zijn vrij te raadplegen. Het delen en verspreiden van die informatie leek ons een goede eerste taak voor het nieuwe 'iets' in wording.

Waarom heb je de lezers niet meteen mee bevraagd?

Dat zou ik doodgraag gedaan hebben, maar het surveyprogramma dat we gebruiken is niet gratis voor het aantal vragen dat wij willen stellen. Als je bij een lezersenquête over het aantal potentiële deelnemers spreekt, heb je het meteen over vrij grote aantallen. Dan loopt het prijskaartje hoog op. Dat wil niet zeggen dat we het niet moeten doen, mijns inziens is het beslist noodzakelijk om een grondige lezersenquête te houden, maar het zou handig zijn als daar budget voor beschikbaar

Percentage dat de stelling aangaf als belangrijk of heel belangrijk	Bij de schrijvers	Bij de uitgevers	Bij de andere belanghebbenden
Het Nederlandstalige SFFH-aanbod onder de aandacht brengen van boekhandels, bibliotheken etc.	83,48%	80%	83,34%
Onderzoeken hoe we het aanbod in boekhandels en bibliotheken kunnen vergroten	86,08%	90%	61,11%
Het bredere Nederlandstalige lezerspubliek zo veel mogelijk laten kennismaken met het genre	83,48%	70%	77,78%
Mij met SFFH-lezers in contact brengen	77,55%	66,67%	57,90%
Samenwerkingsverbanden binnen de Nederlandstalige SFFH stimuleren en helpen organiseren	58,26%	60%	83,33%
Verbindingen leggen met iedereen die actief is binnen de Nederlandstalige SFFH	57,39%	50%	94,44%
Verbindingen leggen met andere genres binnen de Nederlandstalige literatuur	32,17%	40%	61,11%
Samenwerkingsverbanden met andere genres binnen de Nederlandstalige literatuur stimuleren en helpen organiseren	31,31%	30%	50%
Verbindingen leggen met anderstalige SFFH	39,13%	40%	38,89%

was. Het huidige onderzoek heb ik met eigen middelen gefinancierd, maar ik vrees dat die voor een grootschalige lezersonderzoek niet zullen volstaan.

Ook wist ik niet meteen een goede manier te verzinnen om die lezers te bereiken. Je wil immers dat er een flink aantal mensen meedoen. Daarom leek het me slim om de bevraging van de lezers uit te stellen tot er voor beide punten, budget en bereik, een beter uitgangspunt voorhanden was.

Waarom ben je dit gaan doen?

Eerlijk? Grotendeels voor mezelf. Ik zie me niet in een ander genre schrijven en ik zie me ook niet in een ander genre of vrijwel uitsluitend in het Engels lezen. Ik wil fantasy en sciencefiction kunnen lezen en schrijven in mijn eigen taal, en die boeken gewoon uit de boekhandel of de bibliotheek mee naar huis kunnen nemen, net zoals een lezer of schrijver van een ander genre dat kan.

Er zijn uitgevers die me hebben aangespoord om een 'feelgood' of een thriller te schrijven, maar zo'n schrijfster ben ik gewoonweg niet. Nog voor het einde van het eerste hoofdstuk zouden er fantasy-elementen het verhaal insluipen. Zo zit ik gewoon in elkaar.

In de vragenlijsten heb je het onder meer over een archief als mogelijke opdracht voor het nieuwe initiatief, waar moeten we dan aan denken?

Meerdere mensen met wie ik heb gesproken, hebben dat idee geopperd en ze hebben mijns inziens gelijk: er zou een centraal Nederlandstalig SFFH-archief moeten komen, zowel voor fysieke als online informatie. Niet alles is het bijhouden

waard, maar sommige dingen zijn dat beslist wel. Daar moet aandacht voor komen, en als het even kan een oplossing.

Wat zijn de verdere plannen?

Binnen afzienbare tijd hopen we met iedereen die zich daarvoor heeft opgegeven, momenteel zijn dat een 40-tal personen, rond de (al dan niet virtuele) tafel te kunnen zitten. Dan kunnen we samen brainstormen. Dat zal waarschijnlijk van heel vaag naar hopelijk heel concreet gaan, met pittige discussies. En zo hoort het. Ik ben ervan overtuigd dat we samen iets geweldigs kunnen realiseren, iets dat recht doet aan onze gezamenlijke verbeeldingskracht. Heel veel schrijvers hebben intussen een enthousiast bericht gestuurd. Dat doet deugd en het bewijst dat er momenteel zeker een behoefte is.

Vooral in Vlaanderen moet er mijns inziens iets gebeuren, ook als het Vlaams-Nederlandse/Nederlands-Vlaamse verhaal niet door zou gaan. Momenteel is er hier letterlijk niets.

Een ander plan dat ik zeker wil uitvoeren, ongeacht of er wat van de grond komt of niet: ik wil boekhandels en bibliotheken gaan bevragen. Ook zou ik graag met SFFH-lezers in gesprek gaan over hun motieven om in het Engels te lezen.

De volledige resultaten zijn beschikbaar voor download onder meer op de website van het NCSF onder het kopje Publicaties in het menu.

